

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-330-7>

УДК 330

КРАВЕЦЬ Ірина

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

<https://orcid.org/0000-0002-5543-6958>

e-mail: kravec16@ukr.net

МИКУЛЕЦЬ Микола

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

e-mail: Mukolets@gmail.com

МАТІЙЧУК Надія

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

e-mail: nadiamatiychuk22@gmail.com

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЛАНСУ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН І ДЕРЖАВИ

У статті розкрито сутність електронного урядування та його роль у забезпеченні державного управління в сучасних умовах. Визначено, що електронне урядування є способом організації державної влади за допомогою систем локальних інформаційних мереж та сегментів глобальної інформаційної мережі. Це забезпечує функціонування органів влади в режимі реального часу та робить максимально простим і доступним щоденне спілкування громадян, юридичних осіб, неурядових організацій з ними.

Організація електронного урядування пов'язана з розвитком електронної демократії. Головною складовою електронного урядування є електронний уряд — єдина інфраструктура міжвідомчої автоматизованої інформаційної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадянами та суб'єктами господарювання. Взаємодія електронного уряду із суспільством відбувається шляхом реалізації механізмів електронного урядування на різних рівнях: організація зворотного зв'язку уряду з громадянами, відносини держави з бізнесом, відносини уряду з чиновниками або службовцями, автоматизація відносин і документообігу між відомствами. Зазначено, що найважливішим напрямом у сфері електронного урядування є електронні послуги, бо саме вони стосуються кожного громадянина. Роль електронного урядування визначається врахуванням інтересів усіх сторін суспільних відносин. Реалізація механізмів е-урядування базується на суспільно-політичній активності громадян, обговоренні соціально значущих для суспільства питань і прийнятті загальних розумних та обґрунтованих рішень.

Наголошено на існуванні певних ризиків від впровадження інформаційних технологій в системі е-урядування, однак одночасно вони сприяють розвитку усіх сфер життя, посилюють демократію, підвищують активність населення у суспільно-політичному житті, забезпечують контроль і вплив на публічну владу, оптимізують публічні процеси. Зроблено висновок, що розбудова державою онлайн-сервісів у ключових сферах, забезпечить оперативний доступ населення до необхідних послуг та ресурсів, зробить державні процеси більш відкритими та ефективними, сприяючи верховенству права та утвердженню демократичних стандартів співіснування усіх учасників суспільних відносин.

Ключові слова: електронне урядування, електронна демократія, електронний уряд, електронні послуги, баланс інтересів, суспільна взаємодія, цифровізація публічних послуг.

KRAVETS Iryna, MUKOLETS Mukola, MATIYCHUK Nadia

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

ELECTRONIC GOVERNMENT AS A TOOL FOR ENSURING THE BALANCE OF INTERESTS OF CITIZENS AND THE STATE

The article reveals the essence of electronic governance and its role in ensuring public administration in modern conditions. It was determined that electronic governance is a way of organizing state power with the help of local information network systems and segments of the global information network. This ensures the work of authorities in real time and makes daily communication with them by citizens, legal entities and public organizations as simple and accessible as possible.

The organization of e-governance is connected with the development of e-democracy. Electronic governance is a single infrastructure of interdepartmental automated information interaction of state authorities and local self-government with citizens and business entities. The interaction of electronic government with society occurs through the implementation of electronic governance mechanisms at various levels: government with citizens, with business, with officials or employees, automation of relations and document flow between units.

It was noted that electronic services are the most important direction in the field of electronic government, because they concern every citizen. The role of e-governance is determined by taking into account the interests of all sides of social relations. The implementation of electronic governance mechanisms is based on public and political activity of citizens, discussion of socially significant issues for society, adoption of common reasonable and well-founded decisions.

There are certain risks from the introduction of information technologies in the e-government system, but at the same time they contribute to the development of all spheres of life, strengthen democracy, and increase the activity of the population in social and political life.

It was concluded that the development of online services by the state in key areas will ensure prompt access of the population to the necessary services and resources, will make state processes more open and efficient, contributing to the rule of law and the establishment of democratic standards. coexistence of all participants in social relations.

Keywords: e-governance, e-democracy, e-government, e-services, balance of interests, social interaction, digitalization of public services.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Електронне урядування в Україні є вкрай актуальним на сьогоднішній день. Країна перебуває на шляху євроінтеграції та розбудови дійсно демократичної і прозорої системи державного управління. Впровадження електронного урядування відкриває нові можливості для ефективної взаємодії громадян, бізнесу та держави, забезпечуючи при цьому максимальну вигоду для кожної із сторін.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання електронного урядування досліджувало доволі багато науковців, серед яких А. Баранов, Н. Васильєва, О. Голубуцький, Д. Дубов, К. Линьов, І. Лопушинський, О. Матвієнко, С. Чукут та багато інших.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Незважаючи на наявність досліджень у царині впровадження електронного урядування, необхідно продовжувати розвивати теоретичне підґрунтя для удосконалення роботи е-уряду з метою забезпечення балансу інтересів держави, бізнесу, окремих громадян у напрямі доступу до якісних електронних послуг.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Дослідити сутність та складові електронного урядування, розкрити його роль у забезпеченні розвитку громадянського суспільства шляхом створення сприятливих умов для життєдіяльності та розвитку усіх його суб'єктів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Відповідно до концепції розвитку електронного урядування в Україні електронне урядування – це форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [1]. Простими словами це форма державного управління, яка покликана спростити взаємодію між державою та її громадянами. Найважливішим виявом цієї взаємодії у сфері електронного урядування є електронні послуги, бо саме вони стосуються кожного громадянина.

Для визначення ролі електронного урядування необхідно розуміти інтереси усіх сторін суспільних відносин. З боку громадян, бізнесу найгострішими є потреба покращення рівня життя, ефективної боротьби із корупцією на всіх рівнях, розвиток економіки і створення нових робочих місць. В той час для держави пріоритетними є інтереси, пов'язані із забезпеченням державного суверенітету, безпеки, територіальної цілісності, правопорядку, функціонування системи державного апарату, збереження матеріально-фінансових ресурсів держави [2].

Реалізація механізмів е-урядування спирається на стійку суспільно-політичну активність громадян, обговорення соціально значущих питань і прийняття загальних розумних та обґрунтованих рішень. Для цього використовуються технологічні інструменти, що дають змогу громадянам і громадам узяти участь у формуванні політики держави. Йдеться про електронну демократію (е-демократія), як форму суспільних відносин, при якій громадяни та організації є активними учасниками державотворчих процесів та державного управління, місцевого самоуправління шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій. За таких умов відбувається формування е-уряду, що передбачає адаптацію державного управління до нових вимог суспільного розвитку і охоплює безпосередньо послуги, які надає держава (тобто органи державної влади та місцевого самоврядування) своїм громадянам; інтерактивну взаємодію між ними, зокрема завдяки підтримці та впровадженню системи зворотнього зв'язку (громадянин- уряд-громадянин та навпаки) за допомогою сучасних інформаційних і комунікаційних технологій.

На основі аналізу зарубіжного досвіду функціонування електронного уряду виокремлені певні принципові положення його формування : зосередженість на життєвих потребах різних соціальних верств і груп населення та бізнесу; співробітництво і партнерство з високотехнологічним бізнесом і промисловістю; оптимізація процедур взаємин держави, громадян і бізнесу, відпрацювання механізмів цифрової демократії; висока якість послуг, порівняно з приватним сектором; акцентування уваги на найбільш вразливих проблемах розвитку суспільства; надання державних послуг через різні канали, включаючи цифрове ТБ, мобільні телефони; розвиток мережі центрів виклику і центрів суспільного доступу; ефективне вирішення питань захисту мереж і інформації; забезпечення захисту прав особистості; удосконалення структури державного апарату, навчання державних службовців новим формам роботи; удосконалення управлінської культури; визначення реальних і доступних для громадян інформаційних показників ефективності функціонування державного апарату і державних служб тощо [3, с. 8].

Електронне урядування забезпечує взаємодію електронного уряду із суспільством на різних рівнях:

1) організація зворотного зв'язку з громадянами («Уряд — громадянам», G2C (government to citizens)). З введенням систем G2C громадяни зможуть набагато менше стояти в чергах за типовою інформацією, довідками і формами, економіячи при цьому власні фінансові ресурси, а бюджетні витрати на адміністрування типових процедур при цьому пропорційно зменшуються;

2) відносини уряду з чиновниками або службовцями («Уряд — службовцям», G2E (government to employees)) передбачає автоматизацію процесів співпраці урядової системи з службовцями, чиновниками, консультантами на місцях;

3) відносини державних органів і бізнесу («Уряд — бізнесу», G2B (government to business)) має на меті автоматизацію податкових виплат, проведення електронних тендерів тощо;

4) автоматизація відносин і документообігу між відомствами («Уряд — уряду», G2G (government to government)), як частина об'єднаної інформаційної системи, покликана забезпечити керування роботою державного апарату, координацію діяльності регіональних управлінь і територіальних підрозділів, а також ведення внутрішнього діловодства.

Розглядаючи баланс інтересів як стан відносин, при якому права і обов'язки сторін є відповідними і сторони мають рівні можливості для реалізації своїх інтересів, можна прослідкувати залежність одних інтересів від інших і електронне урядування займає провідне місце в їх реалізації. Насамперед, відповідно до концепції розвитку електронного урядування, розвиваються системи відкритих даних. Найпопулярнішою із них є платформа «Prozorro», за допомогою якої можна відслідковувати публічні закупівлі та витрачені кошти, що суттєво знижує рівень корупції і сприяє економічній стабільності держави. Ще одним пунктом розвитку є електронне урядування базових галузей та підтримка пріоритетних реформ у сфері соціального захисту. Прикладом цього є створений Єдиний соціальний реєстр (ЄСР), в якому сконцентрована інформація про кожного, хто має право, отримує чи колись отримувал будь-який вид державної соціальної підтримки. У сфері фінансової та бюджетної політики розвивались електронний кабінет платника податків та автоматизована системи митниці «Єдине вікно». У сфері охорони прав і свобод людини відбулось запровадження національної системи викликів екстрених оперативних служб та інших служб життєзабезпечення за єдиним безоплатним телефонним номером 112. Важливу роль відіграє створення та розвиток єдиного демографічного реєстру. У сфері транспорту та інфраструктури було запроваджено електронний проїзний квиток, у виборчій сфері розвиток та запровадження інформаційної системи проведення виборчого процесу в електронній формі тощо.

Загалом, сьогодні українцям доступно понад 100 електронних послуг [4].

У першу чергу уряд намагається робити електронними ті послуги, які користуються найбільшим попитом у громадян, як-от оформлення допомоги при народженні дитини, отримання житлової субсидії, реєстрація бізнесу, початок та прийняття в експлуатацію будівництва тощо. Повний перелік доступних е-послуг можна знайти, скориставшись тематичним каталогом або загальним пошуком на порталі kmu.gov.ua [5].

Реалізація проектів електронного урядування відбувається у співпраці всіх державних структур, органів місцевого самоврядування за підтримки міжнародних партнерів.

Одним із основних видів забезпечення електронного урядування є його нормативно-правова база. Вона на рівні нормативних приписів закріплює основні ідеї, принципи, пріоритетні цілі, стратегічні завдання, шляхи розвитку електронного урядування, моделі та інструменти його впровадження, а також у сфері розбудови інформаційного суспільства, інформації, модернізації, інформаційної безпеки та відкритого уряду. В Україні налічується більше ніж 300 нормативно-правових актів, що регулюють функціонування електронного урядування [6, с. 177].

Можливість надання адміністративних послуг в електронній формі передбачена Законом «Про адміністративні послуги». Як зазначалося вище, основним засобом отримання електронних адміністративних послуг став Єдиний державний веб-портал електронних послуг «Портал Дія».

Однак поряд з розвитком е-урядування виникають ряд проблемних моментів і однією з найактуальніших проблем адміністрування є оновлення процедури цифровізації публічних послуг в інтересах людини, за якої одночасно забезпечується безпека людини та її персональних даних, а також реалізація її життєво важливих інтересів. У зв'язку з цим доцільним буде вивчення закордонного досвіду вирішення цієї проблеми з огляду на те, що ідея цифровізації послуг населенню з метою ефективної реалізації його інтересів, виникла в розвинених країнах [7, с. 111].

Незважаючи на ризики від впровадження інформаційних технологій, зокрема е-урядування, у всі сфери життя, вони надають значні переваги, посилюють демократію, підвищують активність осіб у суспільно-політичному житті, контроль і вплив на публічну владу, оптимізують публічні процеси.

Реалізація будь-яких програм у суспільстві повинна супроводжуватись оцінкою їх дієвості з метою коригування та розвитку. Рівень розвитку е-урядування в органах публічної влади, як правило, здійснюється за такими напрямками, як доступ до інформації; зворотний зв'язок із громадськістю; адміністративні послуги; доступ до публічної інформації; зручність користування веб-сайтом; оцінка системи електронного

документообігу органів публічної влади; оцінка організації діяльності центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) [8, с. 41].

Реалізація принципів електронного урядування буде успішною за умови зміни самих відносин між громадянами, наповнення новим змістом поняття громадянства з урахуванням потреб і відповідальності, а також забезпечення комунікації громадян з урядом через участь у формуванні державної політики на демократичних засадах. Це стане міцним фундаментом для суспільної довіри до публічної влади і сприятиме формуванню позитивної громадської думки. Отже, е-урядування виступає важливою складовою демократії в інформаційному суспільстві. Воно здатне забезпечити не лише інноваційний розвиток держави та поліпшення суспільних відносин, а й позитивно вплинути на ефективність, прозорість і підзвітність демократичних інститутів [9].

Стратегічними пріоритетами впровадження електронного уряду сьогодні є модернізація національної інфраструктури електронного цифрового підпису; розвиток нормативно-технічної бази впровадження ІКТ в діяльність органів державної влади в межах побудови електронного урядування; розвиток інфраструктури надання електронних послуг фізичним і юридичним особам тощо.

Модернізація електронного урядування в Україні пов'язана необхідністю вивчення і впровадження позитивного іноземного досвіду країн у цій сфері; удосконалення правового регулювання електронного урядування через призму зобов'язань України щодо забезпечення конституційних прав та свобод людини; удосконалення петиційної форми електронного урядування в Україні [10, с. 123-161].

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Застосування інформаційних технологій у повсякденному житті допомагає зробити послуги для населення простішими та доступнішими. Завдяки цифровізації адміністративні послуги може отримати все більша кількість людей. Відповідно до нових світових тенденцій і національних програм публічні інституції все частіше використовують електронні інструменти та налагоджують надання послуг дистанційно. Е-урядування передбачає побудову чіткої інфраструктури та єдиного інформаційного поля державних органів. Це дає змогу налагодити максимально ефективну роботу таких органів на засадах співпраці та прозорості. Електронне урядування відіграє без перебільшення величезну роль у забезпеченні балансу інтересів між державою та громадянами. Йдеться про стан, коли права та обов'язки усіх учасників відносин є збалансованими, а їхні можливості для реалізації власних інтересів - рівними. Розбудова електронних реєстрів та онлайн-сервісів у ключових сферах, таких як соціальний захист, оподаткування, митниця, правоохоронна діяльність, транспорт та інфраструктура, виборчий процес тощо, спрощує взаємодію громадян з державою. Це захищає права та законні інтереси усіх залучених сторін, забезпечуючи оперативний доступ до необхідних послуг та ресурсів. Отже, інструменти електронного урядування покликані зрівноважити баланс між різними групами інтересів. Вони роблять державні процеси більш відкритими та ефективними, сприяючи верховенству права та утвердженню демократичних стандартів співіснування усіх учасників суспільних відносин.

Література

1. Концепція розвитку електронного урядування в Україні URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text>
2. Кубко А. Є. Державні інтереси і відповідальність держави: деякі питання співвідношення. Часопис Київського університету права. 2019/4. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/107/95/>
3. Електронний уряд. Науково-практичний довідник. Укладачі: Чукут С.А., Клименко І.В., Линьов К.О. URL : https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Elektronnij-uryad_nauk_prak-dovidnik_SHukut_Linov_Klimenko.pdf
4. Послуги/Дія. Каталог послуг. URL: <https://diia.gov.ua/services>.
5. Які е-послуги вже доступні? Урядовий портал. Офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/usi-pitannya-po-e-poslugam/yaki-e-poslugi-vzhe-dostupni>
6. Лук'янова Г.Ю., Венгліньська А.С. Особливості впровадження електронного урядування в органах виконавчої влади України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/255113/252218>
7. Соловйова О.М., Ковальчук Д.Р., Кундій А.Ю. Перспективи та проблеми впровадження електронного урядування в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. № 11/2021. С. 109-112. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2021/25.pdf
8. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб. у 15 ч., частина 6: Моніторинг, оцінювання та прогнозування розвитку системи електронного урядування / [С.К. Полумієнко]. Київ: ФОП Москаленко О.М. 2017. 64 с.

9. Разметаєва Ю.С. Електронне урядування як складник демократії в інформаційному суспільстві. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 31 (70) № 1 2020. С. 37-41. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/1_2020/9.pdf
10. Романчук О.З., Бисага Ю.М., Берч В.В., Нечипорук Г.Ю., Чечерський В.І.. Електронне урядування: конституційно-правове дослідження : Монографія. Ужгород. РІК-У. 2021. 196 с.

References

1. Kontsepsiia rozvytku elektronnoho uriaduvannia v Ukraini [The concept of the development of electronic uriading in Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text>
2. Kubko A. Ye. (2019) Derzhavni interesy i vidpovidalnist derzhavy: deiaiki pytannia spivvidnoshennia [The interests of the state and responsibility before the state: some issues of correlation]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2019/4. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/107/95> [in Ukrainian].
3. Elektronnyi uriad. Naukovo-praktychnyi dovidnyk [Electronic government. Scientific and practical guide]. Ukladachi: Chukut S.A., Klymenko I.V., Lynov K.O. URL : https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Elektronnij-uryad_nauk_prak-dovidnik_CHukut_Linov_Klimenko.pdf
4. Posluhy/Diia. Kataloh posluh [Services/Action. Catalog of services]. URL: <https://diia.gov.ua/services>.
5. Yaki e-posluhy vzhe dostupni? Uriadovi portal. Ofitsiinyi sait. [What e-services are already available? Government portal. Official site]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/usi-pitannya-po-e-poslugam/yaki-e-poslugi-vzhe-dostupni>
6. Lukianova H.Iu. & Venhlińska A.S. (2021). Osoblyvosti vprovadzhennia elektronnoho uriaduvannia v orhanakh vykonavchoi vlady Ukrainy [Peculiarities of the implementation of electronic uriadvaniya in the bodies of the executive power of Ukraine]. *Elektronne naukove vydannia «Analytychno-porivnialne pravoznavstvo»*. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/255113/252218> [in Ukrainian].
7. Soloviova O.M., Kovalchuk D.R., Kundii A.Iu. (2021). Perspektyvy ta problemy vprovadzhennia elektronnoho uriaduvannia v Ukraini [Prospects and problems of the introduction of electronic uriadvaniya in Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 11/2021. S. 109-112. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2021/25.pdf [in Ukrainian].
8. Elektronne uriaduvannia ta elektronna demokratiia: navch. posib. u 15 ch., chastyna 6: Monitorynh, otsiniuvannia ta prohnozuvannia rozvytku systemy elektronnoho uriaduvannia [Elektronne uriaduvannia ta elektronna demokratiia: navch. possible u 15 ch., chastyna 6: Monitorynh, otsiniuvannia ta hnozuvannia rozvytku systemy elektronnoho uriaduvannia] / [S.K. Polumiienko]. Kyiv: FOP Moskalenko O.M. 2017. 64 s.
9. Razmietaieva Yu.S. (2020). Elektronne uriaduvannia yak skladnyk demokratiï v informatsiinomu suspilstvi [Electronic uriadvaniya as a component of democracy in the information society]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: yurydychni nauky*. Tom 31 (70) № 1 2020. S. 37-41. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/1_2020/9.pdf [in Ukrainian].
10. Romanchuk O.Z., Bysaha Yu.M., Berch V.V., Nychporuk H.Iu., Checherskyi V.I. (2021). Elektronne uriaduvannia: konstytutsiino-pravove doslidzhennia [Electronic governance: a constitutional and legal study]: Monohrafiia. Uzhhorod. RIK-U. 2021. 196 s. [in Ukrainian].